

9620/8

E 100/9
E 100/9

*Dr. Sigmund Ferencnek szentelttel
Húsvétkor*

EGYHÁZI ÉRTEKEZÉSEK.

TANULMÁNYOK AZ EGYHÁZI ÉLET KÖRÉBŐL.

Szerkeszti: Csikesz Sándor debreceni egyetemi ny. r. professzor.

8. szám.

D. CSIKESZ SÁNDOR :

A DEBRECENI KOLLÉGIUM ÉVSZÁZADOS KÜLFÖLDI KAPCSOLATAINAK VÁZLATA.

(RECTORI SZÉKFOGLALÓ ÉRTEKEZÉS A DEBRECENI M. KIR.
TISZA ISTVÁN-TUDOMÁNYEGYETEM 1937. OKTÓBER 4-ÉN
TARTOTT EGYETEMI TANÉVNYITÓ KÖZGYŰLÉSÉN.)

Különlenyomat a debreceni m. kir. Tisza István-Tudományegyetem
1937—38. tanévi Évkönyve és Almanachjából.



DEBRECEN,
1938.

KÜLÖNLÉNYOMÁT

a debreceni m. kir. Tisza István-Tudományegyetem 1937--38. tanévi
Évkönyve és Almanachjából.

A debreceni Kollégium évszázados külföldi kapcsolatainak vázlata.

*Tekintetes Egyetemi Közgyűlés!
Mélyen tisztelt Ünneplő Közönség!*

Ezzel a tanévvel lépett a debreceni Kollégium négyszázadik iskolai esztendejébe s ugyanakkor a szakadatlan főiskolai oktatás háromszázötvenedik tanévébe. A debreceni Kollégium és e Kollégium főiskolai oktatásának folytatója a debreceni m. kir. Tisza István-Tudományegyetem e tanévben érte el hatszázkilencvenkilencedik szemeszterét és fogja zárni Isten segítségével a hétszázadikat. Ezt a főiskolai multat 1588 szeptemberétől kezdődő subscriptios anyakönyveink szakadatlan sora bizonyítja, tanúsítja és világítja egész a mai napig. Jubileumi ünnepeinkre felfigyel és készül az egész protestáns világ, s a jövő év májusában tartandó ünnepség tanúja lesz egyfelől a magyar nemzet és államhatalom, a magyar protestantizmus, az ősi Kollégiumot e dicső multban fönntartott Tiszántúli Református Egyházkerület, Debrecen szab. kir. város és egyház, a Tisza István-Tudományegyetem s a Kollégium Lelkészképző Intézete, Tanárképző Internátusa, s a középfokú tagozatai hálaadással teljes örömnépének, de másfelől tanúja lesz a külföldi protestáns egyházak és hatalmas egyetemek ideseregltő kiküldöttei táborának is. A felsorolt és örök hálánkra érdemes tényezők közül had irányítsam a figyelmet ez ünnepélyes órában ezekre a külföldi egyházakra, ősi egyetemekre és főiskolákra, melyekkel a debreceni Kollégium főiskolai tagozata évszázados kapcsolatokban érintkezett.

A rendelkezésemre álló tér és idő csak vázlatos rajzot enged. Az idevonatkozó adattömeg óriási halmazából csak fáradsággal és kemény kritikával lehet kibányászni az elvi lényegét. Megpróbáljuk a kérdést abbból a szemszögből nézni: miért volt szüksége a magyar reformátusságnak, közelebbről a debreceni Kollégium négyévszázados multjában, ezekre a külföldi kapcsolatokra?

1. Ha általános elvi szempontból nézzük a kérdést, akkor a Kollégium nevelése és oktatása vezéreszméjét kell szemünk elé idézni. A Kollégium négy évszázadon át azért volt a külföldi protestáns főiskolákkal, egyetemekkel és egyházakkal szoros kapcsolatban, hogy minél jobban tudjon megfelelni itt-

hon annak az eszménynek, amely a valláserkölcsi belső világ, az elfogulatlan tudományos kutatás és a magyar népéletben gyökerező nemzeti szellem művelése Isten Igéjének útmutatása szerint. Röviden: Isten Igéje szerinti szabadság keresése és gyakorlása hitben, tudományban, nemzeti életben. Ez az eszme lényegében nem változott négy évszázadon keresztül, s ez az eszme a fénycsillag újabb évszázadokra. Külföldi kapcsolatokat azért kellett fenntartani, hogy a Mohácstól Trianonig tartó magyar vergődésben újra meg újra biztatást, lelkesítő példát, a régi eszmények szolgálatára bátorítást nyerhessünk.

2. Már az ősmagyar lélekben megvan ez a sajátos vágyódás idegen népek, idegen kultúrák megismerése után. Sok jel mutat arra, hogy Bizánc és Nyugot felé elcsapongó kalandos harcok egyik fő indítóoka ez is volt. A legkorábbi időktől találunk magyarokat, akik kelet, vagy nyugat kultúráját, nyelvét és szokásait pár év alatt tökéletesen elsajátították. A reformáció előtt a magyar szerzetrendek küldötték külföldre legkiválóbb növendékeiket. A reformáció után ezt a hagyományos szokást folytatták a kollégiumok s köztük elsősorban a debreceni. A középkori katolikus társadalmat a valamely szerzetrend pástorálása alá tartozás választotta el, illetve kötötte össze a más vidéken, más földön élő, de ugyanazon szerzetesrend gondozása alá tartozó réteggel. A reformáció századától kezdve a magyar protestáns társadalmat az egyes kollégiumokban való nevelődés, partikulák, scholák, rektoriák útján valamelyik kollégiumhoz tartozás és annak körében való nevelődés kapcsolta össze. Nemzetközi viszonylatban ugyanilyen csoportosulás és rétegződés indul meg a külföldet járó ifjúság között. Akiket az itthoni kollégiumok elválasztanak, azokat a közös külföldi esztendőök egy életre összekötik.

3. A legmagasabb képzés: az egyetemi képzés is vonzotta a magyar lelket. Az olasz egyetemek (Bologna, Salerno, Padua stb.), a párizsi egyetem (Sorbonne), a prágai Carolina Universitas bőven tud felmutatni magyar hallgatót, sőt a kora Árpád-házi királyok alatt még Angliát is fölkeresik tanulni vágyó magyar deákok. Az oxfordi egyetem matriculája kezdetén ott van Nicholaus de Hungaria, aki teológiát tanult 1195-től 1197-ig s Richard király többször részesíti segélyben.

4. Még jobban a külföldi egyetemek felé irányítja a magyar ifjú figyelmét a reformáció. A reformáció tipikus egyetemi mozgalom. Wyckliff, mint az oxfordi universitas docente kezdi munkáját. Husz János a Carolina universitas tanára, Luther, Melancthon witembergai professzor. Zwingli és Calvin egyetemi magisterek és főiskolákat alapítanak. Amíg a reformáció népi gondolat (pl. valdens mozgalom), addig nem tud győzni, mint egyetemi gondolat győzedelmeskedik. Sem azelőtt, sem azóta

nem volt egyetemi gondolat, ami annyira áthatotta volna az emberi társadalmat, mint a reformáció. Talán a raconializmus a materializmus egyetemről származó gondolatát és egyes természettudományi s orvostudományi felfedezéseket lehet elterjedésben hozzá hasonlítani. De csak hasonlítani! Azóta a reformáció elválaszthatatlan a főiskolától, illetőleg az egyetemtől, S miután a magyarországi protestáns főiskolák nem kaphattak egyetemi privilegiumot, még közöttük a legnagyobb és egyik legrégebb: a debreceni sem; logikus szükséglet volt egyfelől a külföldi egyetemekre' utazás, másfelől a külföldi főiskolák törvényeiből és szervezetéből annyit, amennyit csak lehetett, átvenni a hazai intézet szervezetébe: úgyhogy a külföldi egyetem a hazai képzésre csak az utolsó simítást adta. Így vesz át a debreceni Kollégium a wittembergi egyetem és a magyar Bursa szabályzatából, szervezetéből alapvonásokat s majd módosítja ezt a genfi akadémia, a zürichi Carolinum Collegium és a strassburgi gimnázium stb. megismert hatásai alapján, amint erre a reánk maradt legrégebb törvényből következtetni lehet.

5. A külföldi kapcsolatok keresésének egyik oka volt a külföldi egyetemekkel kapcsolatban nyerhető papszentelés, (ordinatio, inauguratio). Első reformátoraink fölszentelt papok voltak. A második élvonalnak külföldi egyetemeken lehetett facultatiót szereznie mindaddig, amig itthon a megfelelő egyházi szervezkedés és egyházalkotmányos kiformalódás miatt ez megnyerhető lesz. De később is kívánatos maradt a külföldi papszentelés megszerzése kollégiumi diákjaink számára. Ha nem említjük is azt, hogy ez magasabb képzettségük állandó bizonyítéka lett, s mint academicusok elébekerültek a domi-doctusoknak, az itthonvégzetteknek: a külföldi facultatio feltétlenül kiemelte őket még az ellenreformáció kíméletlenül gyakorolt földesúri violenciája alól is, s abban a körülményben, hogy a gályarab lelkészekért egész Hollandia felzúdult s a holland követ energikusan sikraszállt, s a holland tengeri haderők parancsnoka sikeresen interveniált, nem kis része volt annak, hogy a református gályarab-lelkészek legnagyobb része Hollandiában tanult és jórészüik Hollandiában nyert papszentelést, sőt némelyek megszerzték ott a legnagyobb theologiai kitüntetést: a theologiai doctorátust is.

6. Debrecennek és az ország keleti vidékének érdeke volt, hogy a török világban legyenek közöttük olyan tudós férfiak, akik a keleti nyelvekben jártasak, írásban és szóban értik. A communitast sok kártól és veszedelemtől óvhatta meg az, ha lelkipásztora a török hivatalos leveleket olvasni tudta. A török előtt pedig óriási tekintélyre tett szert az, aki a Koránt érteni és olvasni tudta. Mikor Méliusz a szolnoki rabságban sínylődő Szegedi Kiss Istvánt meglátogatja, elolvassa a várban kifüg-

gesztett Korán verseket és lefordítja. Erről a csodáról rögtön értesül a szolnoki basa s ott akarja marasztalni a debreceniek tudós papját, hogy a Koránt vele magyarra fordítassa. Méliusz a debreceni főbíróval alig bír elég sietséggel egerútát nyerni ebből a kényszerű vendéglátásból.

7. Évszázadokon keresztül a német-római szent birodalmat fenyegető ozmán hatalom melletti, vagy elleni csoportosulás volt az európai diplomácia tengelye. A középkortól kezdve a diplomáciai tárgyalásokat vagy papok vezették, vagy a tárgyalásokat vezető világi főurak mellé tekintélyes és tudós papok is voltak beosztva. A reformáció és ellenreformáció idején a harcokba egyre több vallásos érzés játszik bele s egyre több vallásügyi tárgyalásra lesz szükség, ahol a tárgyaló protestáns hatalmaknak, így Erdélynek és a magyar földnek is szüksége volt országot-világot látott protestáns papokra. Ezért gondoskodnak az erdélyi fejedelmek (Bethlen, Rákóczi, Apafi) külföldi iskoláztatásról. Ezért küldenek ki a nagyobb városok és municipiumok, (pl. Debrecen is) évenként külföldre tehetséges ifjakat, hogy a szükséges tapasztalatokat, ismereteket és nyelvtudást a külföldi egyetemeken megszerezhessék.

8. A reformáció kezdetén a külföldön képzett reformátoraink (Sztárai, Dévai, Szegedi Kiss stb.) vitathatatlan szellemi fölényben voltak a római egyház hazai felsőbb és alsóbb klérusával szemben. A klérus színvonala a jezsuitizmus hatására emelkedni kezd. Hogy a korábbi magasabb színvonalat tartani tudják, szükségük volt a magyar evangéliumi egyházaknak a külföldi iskoláztatásra. Ez juttatta ifjainkat a tudományos és irodalmi termelés forrásaihoz. Ez ismertette meg velük a külföldön dúló theologiai harcokat és vitákat is, s bizonyára az itthoni egyéb veszedelmek közötti összetartásra eszmélés intette bölcs óvatosságra őket úgyannyira, hogy a külföldi sokszor végletekig elvadult theologiai harcoknak legfeljebb csak fáradt hullámai értek el hozzánk. Hogy ez a bölcs belátás úrrá lett külföldi ifjaink körében, annak oka az is, hogy szinte valamennyien nagykorúak voltak, sőt a harminchoz közelebb, s a künt hallott tudományokról már otthon is neves professoroktól szerezhettek ismeretet. Csak az utóbbi évszázadban, amikor a külföldre menetel gyérült, törtek be jobban a külföldi harcok a hazai theologiai életbe (pl. vulgáris racionalizmus, túlzó bibliai kritika, angolszász és német ébredési mozgalom, kuyperizmus, barthianizmus, oxfordizmus, stb.) Külföldi egyetemekre viszi ifjainkat a tudományos fokozatok (magister, licentiatus, doctor theologiae, orvos-doctor, filozófiai doctor stb.) megszerzése iránti ambíció. Ugyancsak intézményessé tette a debreceni Kollégium számára a külföldi iskoláztatást az is, hogy csak így nyerhetett magasabbrendű képzettségű ifjakat kollégiumi tanárok és vezető egyházi emberek utánpótlására. Ezen az úton lehetett kiadni

a Károli bibliát a XVII. század végső évtizedeitől egész a XVIII. század végéig. Ezen a réven jelenhetnek meg magyar tudományos munkák külföldön akkor, amikor idehaza a nyomdák elvétele és szigorú cenzúra alá helyezése ezt lehetetlenné teszi. Így jelenik meg Debreceni Ember Pál és Bod Péter több műve, a Heidelbergi Káté stb. Ennek köszönhető, hogy a XVI—XVII. században, sőt a XVIII. század elején is a protestáns pap a legmíveltebb és legviláglatottabb embere az országnak. Ez azután itthon elhelyezkedve magyar nyelvű ige hirdetése által megőrizte a népi és irodalmi nyelv egységét, s változatossá, hajlékonyá tette a magyar nyelvet. A kétezernél több református és magyar nyelvű evangélikus templomban évszázadokon keresztül általában hetenként négyszer-öttször prédikáltak, ami heti tíz-tizenkétezer magyar irodalmi nyelvű, népies prédikációnak felel meg. Hol van a mai népművelési akció altól, hogy hetenként ennyi színvonalas népi előadást tudna tartani?! Ez a sok évszázados népművelés nevelte meg a magyar református népet öntudatában, jellemében. Ezekre az ige hirdetői alkalmakra a felhasználható segédkönyveket döntő számban olyanok írták, akik külföldi egyetemeken jártak.

9. Középkori örökségként maradt a reformáció első századaira a peregrináció szokása. A lakosság állandó vándorlásban élt, nem tekintve a török, tatár, német hadak elől menekülőket, a szökött jobbágyok tízezreit, kik az ország határain belül vándoroltak. Sokszor országról országra vándorolt a katona, a kereskedő, a kézműves, a főúr, a barát, a deák s később a protestáns papjelölt. Szegedi Kiss István, Skarica Máté, Szenci Molnár Albert stb. életrajza idevonatkozólag bámulatraméltó peregrinációkról tanuskodik. A kollégiumi deákok vándorlását megkönnyítette az európaszerte uralkodó tudományos nyelvnek, a latinnak ismerete. Ebben a nyelvben a magyar kollégiumok nagyszerű kiképzést adtak, úgyhogy a kollégiumi peregrináló deák az első perctől kezdve tiszteletet és tekintélyt ébresztőleg léphetett fel. Nem úgy, mint ma, amikor sokszor kitűnően képzett ifjak jutnak ki külföldre szánakozást és mosolyt ébresztő, dadogó nyelvtudással. Ez a peregrináció adja meg a politikai iskolázottságot és segíti az európai viszonyok életeleven megértéséhez. Hiszen a Wittembergába törekvő egyszer Lengyelországon át jut oda, majd később a protestáns Morva- és Csehországon és Szászországon keresztül. S amikor a lutheri ortho-doxia elzárja előttük Wittemberget, ugyanezen az úton mennek hogy Thüringián át Palatinátusba, Heidelbergbe jussanak. Heidelberg földülása után a Tátrán átvergődve az Odera folyón hajókáznak Brandenburgba, az Odera melletti Frankfurtba, s onnan a Hansa-városok kikötői felé: az „Óperenciás-tengerhez” jussanak, hogy mennonita holland kereskedők hajóin ingyen

és könyörületből Frisiában kössenek ki, hogy a franeckerai és groningai egyetemen, vagy Leidenben és Utrechtben, vagy az amsterdami Athenaeumban folytassák tanulmányaikat. A merészebbje egyszerű utasnak öltözve utazik Regensburgig lóval vontatott hajón s onnan postakocsival lehető gyorsan Sveicba, míg a Habsburg hatalom fel nem tartóztatja, s ott Szent Gallen át a zürichi kollégiumba, Basel, Bern, Genf egyetemeire, vagy pedig rajnai hajóra kérezkedik fel s így megy Strassburgba vagy így jut az akkor Belgiumnak nevezett Hollandiába. S a legmerészebbje innen az Óperenciás (Ober Enns) tengeren túlra, az európai világ szélére, Angol-honba is benéz, hogy azután onnan hozzon nagyon értékes hatásokat. Hát még micsoda körülményes utakat kellett megtenni a magukkal hozott könyveknek?! Azt a körülményes utat, melyet a Debrecen városa által nyomtatott Komáromi Csipkés-biblia sokezer példánya Hollandiából Danzigon keresztül a Hegyaljába toka-jiért jövő lengyel kereskedők üres hordóiba fenekeltetve tett meg a Magas Tátrán keresztül, — s a legnagyobb része még így sem kerülhetett ki az egri püspök által elrendelt megégetést, s csak egy kis részük juthatott el Debrecenbe — ezt a körülményes utat a peregrináló debreceni deákok százai és százai próbálták ki először.

10. A külföldi viszonyoknak józan mérlegelése és meg-bírálása segített a hazai különlegesség megértéséhez és méltánylásához. Így őrizte meg a kollégium sajátosságait: a deákok közt katonás fegyelem, szigorú napirend, egymásért fokozatos felelősség, majdnem teljes diák-autonomia, temetés, kápsálás, legációk, supplikációk, rektóriák fenntartása, a coetus vagyonának autonom kezelése, hasznos jogainak megőrzése és gyakorlása, a tanítva tanulás keresztülvitele, a collatiókban való önképzés. a város egyházi és közéletében való közreműködés: templomi éneklés, imádkozás, temetés, verses üdvözlés, kántus, tűzoltás stb. útján. Ez a körülmény okozta, hogy a volt kollégiumi deák és a debreceni polgár alig irt úgy végrendeletet, hogy családja mellett meg ne emlékezett volna a kollégium deák-ifjúságáról, s nem egy alapítvány segíti nagy összeggel a külföldre peregrináló ifjakat. A pénzt egyébként — a patronusokat, fautorokat, alapítványtevőket kivéve, — a szegény magyar református nép s köznemesség adja össze a református papokkal együtt. A külföldi iskoláztatás lesz egyik leghathatósabb indító okává az önálló magyar református iskola-rendszer kifejlődésének, mely a kollégiumhoz tartozó partikulákon, skólákon és az ezeknél szervezett rektorságokon, preceptorságokon, u. n. academica promotiókon nyugszik. Három évi rektorság alatt gyűjti össze a kollégiumot kiválóan végzett ifjú a szükséges pénzt, félretéven összes fizetését, mert lakást és tüzelést természetben kapott, sorbafőzéssel, coquiával pedig

ellátást, s így alig költhetett valamit. Pár száz aranyat, legtöbbször háromszáz aranyat gyűjtött így össze a külföldre menő ifjú. Sok pénz ment így ki az országból, ha meggondoljuk, hogy a magyarországi és erdélyi kollégiumokból, volt idő, amikor ezeret elérő számmal tanultak külföldön ifjaink. De ez az összeg ezredrésze sincs annak, amit idegenvérű mágnásaink a hazai föld terméséből idegenben költöttek el, vagy ami a szegény magyar jobbágyból kisajtolt adóval idegen országban, idegen célokra jutott. A külföldi képzés bőven meghozta szellemi kamatát hazánkban. Ez az egyetlen idegenbe került pénz, amely az itthoni szegény magyar nép számára gyümölcsözik. Ennek a szellemi tőkének köszönhető, hogy a református egyház nem vált nacionalista egyházzá, mint a balkáni egyházak, amelyeknek tartalma legalább is kétharmad részében szekuláris nacionalizmusból áll és csak több-kevesebb, de mindig csekély százalékában evangéliumból. Ennek köszönhető, hogy a magyar református egyház kézzelfoghatóan megtapasztalta a hitbeli szolidaritás karitatív erejét külföldön, mely fölkarolta és stipendiumokkal, alumneumokkal segítette peregrináló ifjainkat.

11. Hogy mit köszönhetünk a külföldi iskoláztatásnak, azt legjobban meglátjuk a negativumból. Amikor Mária Terézia eltiltja a külföldi egyetemekre való menetelt, nemcsak az a veszedelem támadt, hogy a sokszázával itthon maradt végzett teologus-sereg reáveti magát sokszor illegitim módon is, (supplantatio, simonia útján) az elhelyezkedési lehetőségekre és ekkor lesz a papmarasztás igazi átokká s ekkor jelenik meg a segédlelkész a számfölötti és állástalan állapotában, hanem ekkor sorvadnak el százával a külföldi egyetemeken magyar ifjaink részére létesített alapítványok és kedvezmények, s mire a XIX. században a szabadabb idők elkövetkeztével újra mehetnek ki ifjaink, alig fogadja őket valami a régi kedvességből, s a tudomány nyelvét, a latint felváltották a nemzeti nyelvek. Égyre kevesebben birkóznak meg ezekkel az akadályokkal. Az academica promotiok jövedelmét jelentős részében maga számára követeli a kollégium, hogy belőle tanszéki alapot létesítsen a gyakorlati theologia számára. A kollégium is kénytelen már olyan tanárokat alkalmazni eddigi több évszázados gyakorlata ellenére, akik nem szélesbítették ismeretüket külföldön s nem sajátítottak el idegen kultúrnyelvet. Beáll a legszomorúbb dekadencia, mely a perspektíva-hiányban, mellékcélok kitűzésében lesz gátolója az ősi kollégiumi szellem érvényesülésének.

12. A külföldi iskoláztatás révén szerzett kapcsolatok mentik meg a kollégiumot akkor, mikor a barokk királynő a kollégium anyagi létalapját rendíti meg, megtiltván a város gondoskodását a kollégiumról, eltiltja a legációt, supplikációt, káp-

sálást s ezzel a kollégiumot és ifjúságát a legjelentősebb jövedelmétől fosztja meg. A kollégium tanárai ekkor folyamodnak svájci, hollandiai és angliai régi tanuló társaik és barátjaik segítségéhez, kik azóta az ottani egyházak vezető embereivé váltak. Svájcba, Hollandiába, Angliába menő deákjaink viszik titkon, szívük felett rejtegetve a kollégium kérvényét az ottani egyházakhoz, zsinatokhoz, patrónusokhoz; így gyűlt össze az a méreteiben is jelentős összeg, mely az ellenreformáció és a Habsburgi szellem halálos szorongatásai között meg tudja védeni és segíteni a kollégiumot.

Befejezésül még csak egy körülményre óhajtok reámutatni. Arra, hogy a külföldi iskolázatással nemcsak nyertünk szellemi ajándékot külföldről, hanem de adtunk is nekik. Sok nyilatkozat maradt fenn arról, hogy a magyar ifjak szorgalma és komolysága serkentette az ottani ifjúságot is alaposabb munkára és nemes vetélkedésre. Igaz, hogy az ellenkező hatásra is van szórványosan példa, s a mulató, duhaj magyar deák típusa is meg van örökítve egy-egy külföldi iskolai törvényszéki ítéletben. Adtunk neves professzorokat (Gyöngyösi, Csermák stb.) a külföldi főiskoláknak, s nem egy koszorúzott pályaművet külföldi tudományos akadémiák pályatételeire. S adtunk elégszer alkalmat egy-egy szikrázva ragyogó magyar tehetség megcsodálására. Adtunk tetemes összeget a sokezer peregrináló ifjú fenntartására s ezzel hozzájárultunk az illető ország és város anyagi fellendüléséhez. Adtunk az ott kintragadt és elhelyezkedett ifjakban tisztos polgárokat annak a népnek, úgyannyira, hogy itthon később előleges kötelezvény-adással kellett kényszeríteni ifjainkat a föltétlen visszatérésre és itthoni szolgálatra. Mindennek felett adtunk az ottani tudományos irodalomnak megértő olvasóközönséget és tudósainak az erdélyi Kárpátokig terjedő hírnevet és elösmertetést. Adtunk sokezer szívben élő eleven hálát és imádkozó áldást, szinte regénybe öltöző jóhírnevet és csodálatot, melyekkel az unokák hallgatták a külföldet járt nagypapa elbeszéléseit. Adtunk egy sereg tudományos és irodalmi hatást is az illető nép szellemi életében új szinként föltűnő magyar vonásokkal és vonatkozásokkal.

Ezeknek a külföldi kapcsolatoknak felújítására itt a debreceni alma mater körében is sok történt a legújabb időben. Kívánjuk, hogy a dicső multnál szebb és boldogabb legyen a jövő, hogy így annál áldottabban szolgálhassuk a debreceni Kollégium eszméjét és gyarapíthassuk a magyar nemzeti szellem kincseit.

EGYETEMI NYOMDA, DEBRECEN

